

- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KASIK, REET 2004: *Eesti keele sõnatuletus*. Toinen, täydennetty ja korjattu painos. Tartu Ülikooli Eesti keele õppetooli toimetised 3. Tartu: Tartu Ülikool.
- LESKINEN, HEIKKI 1970: Imperatiivin muodostus itämerensuomalaisissa kielissä. I. *Suomi* 115:2. Helsinki.
- NS = Nykysuomen sanakirja. Helsinki: WSOY 1957–1961.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Helsinki: WSOY.
- POSTI, LAURI 1950: On quantity in Estonian. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran aikakauskirja* 54:2 s. 1–14. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- 1965: Über das Quantitätssystem im Estnischen. – *Congressus secundus internationalis fenno-ugristarum Helsingiae habitus 23.–28. VIII. 1965. Pars I. Acta Linguistica* s. 408–418. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- TAULI, VALTER 1983: *Standard Estonian grammar II: Syntax*. *Studia Uralica et Altaica Upsaliensia* 14. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

UUSIA NÄKÖKULMIA SUOMEN INFINIITTISIIN VERBIRAKENTEISIIN

Ilona Herlin ja Laura Visapää (toim.) *Elävä kielioppi. Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1021. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2005. 358 s. ISBN 951-746-693-5.

Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksella harjoitetun tutkimuksen avainsanoja ovat viime vuosina olleet muun muassa konstruktiokielioppi ja kieliopillistuminen, ja näistä teoreettisista lähtökohdistta on tutkittu esimerkiksi erilaisia infiniittisiä verbirakenteita. Tämänkaltaisen tutkimuksen tuoreimpiin hedelmiin kuuluu Ilona Herlinin ja Laura Visapään toimittama *Elävä kielioppi*, joka alaotsikkonsa mukaisesti kuvaa kielen elämää, suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa, monenlaisista näkökulmista. Kirja koostuu johdan-

nosta ja yhdestätoista artikkelista; kirjoittajia on kaikkiaan kymmenen.

HÄMMENTÄVÄT ALKUTAHDIT

Kirjan aloittaa HERLININ, VISAPÄÄN ja PENTTI LEINON kirjoittama esseemäinen, pituudeltaan peräti 30-sivuinen johdanto. Kirjoituksessa limittyy kirjava joukko huomioita muun muassa suomen infiniittisten muotojen tutkimuksen ja kuvaamisen historiasta, suomen infiniittisen järjestelmän yleisluonteesta sekä sen suhteesta muiden kielten

vastaaviin rakennusaineksiin. Näiden puheenaiheiden ohessa lukija saa myös esimakua kirjan varsinaisten artikkeleiden sisällöstä.

Vaikka tällaisen kirjan johdannon voisi odottaa olevan tyyliältään ja sisällöltään neutraali, lukijan kulmakarvat kohoavat heti kirjoituksen alussa (s. 10), kun kirjan ytimenä olevat infiniittiset verbimuodot tai niin sanotut infiniitit määritellään ja niiden universaalisuus kuitataan kahdella virkkeellä, ilman minkäänlaisia lähdeviitteitä: »Se [infiniittinen verbinmuoto] on saatu vartaloverbistä [!] lisäämällä siihen infiniitin (infinitiivin tai partisiipin) tunnus, ja sen syntaktisessa käyttäytymisessä näkyy sekä verbin että nominin piirteitä. Infiniittejä esiintyy ilmeisesti kaikissa tunnetuissa kielissä.» Aikamoinen väite muun muassa saadoista enemmän tai vähemmän isoivoivista kielistä! Heti tämän jälkeen todetaan — suomen ja läntisten indoeurooppalaiskielten rakenne-eroihin viitaten — yhtä lailla impressionistisesti, että infiniittisistä rakenteista »on tullut miltei osa suomalaista identiteettiä, todiste suomalaisten myyttisestä itäisestä alkuperästä». Epäselväksi jää, mitä tällä halutaan sanoa.

Johdannon pääsisältö on analyttisempää luettavaa, mutta jotkin tiedonannot hätkähdyttävät: esimerkiksi sivuilla 27 ja 36 korostetaan suomen kielen ainutlaatuisuutta kertomalla, että »tähänastisen tylogisen tutkimuksen valossa» 3. infiniitin abessiiville ei tunneta vastineita »Euroopan kielistä». Vaikkapa suomen sukukieliä tuntevaa tällainen väite tyrmistyttää, kun jo 1800-luvulta lähtien on tarkoin tiedetty, että tällä muodolla on funktionaalisia ja paljolti etymologisiaakin vastineita mordvalaiskieliä lukuun ottamatta jokaisessa suomalais-permiläisessä kielessä. Mitä tähänastiseen tylogiseen tutkimukseen tulee, jäljempänä puheeksi tulevassa HERLININ ja LARI KOTILAINEN yhteisartikkelissakin (s. 259) mainit-

tu Igor Nedjalkov (1998: 437) kertoo samantyyppisiä muotoja esiintyvän myös turkkilais- ja dagestanilaiskielissä; laskutavasta riippuen lienee siis mahdollista listata jopa lähemmäs puolensataa tässä suhteessa suomen kaltaista eurooppalaista kieltä. Tämäntasoisien suurpiirteisyyden siivittäjä johdanto ei luonnollisestikaan ole hyväksi minkäänlaisille kirjoille.

INFINIITTIRAKENTEIDEN SYNKRONIAA

Kirjan sisällysluettelossa artikkelit esitetään kolmena ryhmänä. Ensimmäisen ryhmän, »Dynaamiset lähikonstruktiot», aloittaa LARI KOTILAINEN, joka — kuten monet muutkin kirjan kirjoittajat — on valinnut tutkimusaiheekseen joukon ilmaistyyppisiä, jotka harvinaisuutensa vuoksi ovat jääneet aiemmin lähes tuntemattomiksi. Kotilaisen tutkimusaiheena ovat ennen kaikkea rakennetyypit *mikäs on ollessa* ja *mikäs on olla*, marginaalisempina myös rakenteet *mikäs on ollakseen* ja jopa *mikäs on ollen*.

Kotilaisen artikkelissa on miellyttävän innovatiivinen ote. Hän on löytänyt tällaisia näemmä vasta 1800-luvulla kirjakieleen ilmestyneitä rakenteita murrearkistoista, eri aikojen kirjakielisistä aineistoista ja Internetistä yhteensä alun kolmatta sataa. Näiden ensi silmäyksellä kovin samanoloisten rakennetyyppien todellisia käyttökonteksteja huolellisesti analysoituaan hän esittää, että rakenteilla *mikäs on ollessa* ja *mikäs on olla* on melko selvä, infiniitivimuotojen perusmerkityksistä juontuva merkitysero: edellistä tyyppiä käytetään yleensä niin sanottuna reaktiivisena kommenttina viittaamaan reaaliseseen, usein spesifioituun asiointilaan (esim. lause *Mikäs on virnuillessa kirkkaana kesäpäivänä* viittaamassa valokuvaan), kun taas jälkimmäisellä tyyppillä (esim. *Mikäs siinä päristellä kotia kohti raktorilla, kun on turvalliset kolme*

promillea veressä) on taipumus viitata luulolteltuihin tai muuten nonfaktuaalisiin, esimerkiksi tulevaisuudessa mahdollisiin tapahtumiin.

Tarkastelemiensa rakenteiden historiasta Kotilainen pidättyy esittämästä kovin pitkälle meneviä arveluja. Hän kuitenkin toteaa — koska 1800-luvun käännösuomesta hän ei tällaisia rakenteita ole löytänyt — että »käännösvaikutus on eri konstruktioiden syntyselityksenä poissuljettu» (s. 47). Toisaalta huomiota saa E. N. Setälän kielioipista alkunsa saanut suomen kieliooppien traditio, jossa mainintoja on ainoastaan *mikäs on ollessa* -rakenteesta. Kotilainen kuitenkin huomauttaa (s. 49), että myös *mikäs on olla* -rakenne ilmaantui kirjakieleen jo ennen Setälää; murreaineistoista hän tosin kertoo löytäneensä kyseisestä rakenteesta vain kolme hämäläis- ja savolaismurteista esiintymää.

Tähän kuvaan voi silti lisätä, että *mikäs on olla* -tyyppisiä rakenteita tapaa idästä — myös itsensä Setälän muistiinmerkitsemänä — aina vepsästä asti, esimerkiksi *A mi miñi sinuŋke mända?*, E. A. Tunkelon suomentamana 'Mikäs minun on sinun kerrallasi mennessä [!]'?, *Vott mi miñi sinuŋke mända bortsale!* 'Mikäs minulle on lähteä painimaan sinun kanssasi!' (NÄKVM s. 479–480). Tässä yhteydessä on syytä mainita sekin, että Dubrovina (1972: 129) kääntää tarkastelemaisensa *mikäs on ollessa* -rakenteet venäjäksi yllä nähtyjä vepsän lauseita muistuttavilla infinitiivirakenteilla, esimerkiksi *Mikäpä siinä oli hallitessa, kun oli niin oivallisia työtovereita* 'И что тут было не править, раз были такие хорошие помощники' tai Setälän kielioopin *Mikä (-s, -pä) on mennessäni?* 'А почему бы мне не пойти?'. — Tulevan tutkimuksen arvioitavaksi siis jää edelleen, olisiko ainakin *mikäs on olla* -rakenteella sittenkin diakroninen yhteys venäjän samanhenkiseen *что/почему не быть* -ilmaustyyppiin.

LAURA VISAPÄÄ liikkuu samoilla vesillä kuin Kotilainen: hänen tutkimuksensa kohteena on 1. infinitiivin käyttö merkitykseltään »päivittelevissä» ilmaustyypeissä INF + NYT (esim. *Tehdä nyt Figaron häistä yhden miehen show*) ja INF + SIINÄ SITTEEN (*Mennä siinä sitten 40 asteen kuumeessa suihkuun*). Tutkimuksen aineisto on kerätty lähinnä Internetistä, mutta sen lisäksi Visapää on käyttänyt muista lähteistä keräämiään kirjoitettua ja puhutun kielen esimerkkejä. Aineistoa hän tarkastelee lähes yksinomaan kvalitatiivisesti; jopa aineiston koko laajuus jää kertomatta. Visapää lähestyy tällaisia finiitti-verbittömiä infinitiivi-ilmauksia ensi sijassa konstruktiokieliopin pohjalta, ja näkökulmaa laajentaa muun muassa Slomith Rimmon-Kenanin esittämä fokalisoointiteoria.

Näistä lähtökohdista tarkasteltuina kyseiset infinitiivirakenteet näyttäytyvät — kuten edellä nähdyt Kotilaisen kuvaamat rakenteet — reaktiivisina rakenteina, toisin sanoen ilmauksina, joita käytetään ja tulkitaan aina jonkinlaisena tekstuaalisena reaktion edeltävän kontekstin paljastamaan toimintaan. Reaktion varsinaisena sanomana voi olla niin kritiikki kuin empatiakin. INF + SIINÄ SITTEEN -rakenteella on nähtävissä yhtymäkohtia myös finiittisiin, usein imperatiivisiin SIINÄ SITTEEN -ilmauksiin, ja toisinaan näiden ilmausten rajanveto tuntuu mahdottomalta. Sinänsä kiinnostavan artikkelin lukemista hidastelee paikoin melko raskas, useastakin eri suunnasta tulviva käsitteistö ja joskus vain puoliksi kotoutettu terminologia (esim. puhe joidenkin rakenteiden ymmärtämisestä »IMP + SIINÄ SITTEEN -konstruktion ekstensioiksi eikä SIINÄ SITTEEN -skeeman täysin sanktioituiksi elaboratioiksi», s. 90).

Kirjan kolmannessa artikkelissa ILONA HERLIN tarkastelee verbien *ehittää*, *ennättää*, *keretä*, *ehättää* ja *joutaa* saamiensa infinitiivikomplementtien (*tehdä*, *tekemään*) vaihtelua; päähuomio on *ehittää*-verbissä ja eri

▷

tyisesti sen nykykielisessä käytössä. Kirjoittaja kertoo ottaneensa tehtäväkseen etsiä havaittavalle infinitiivivaihtelulle merkityseroa ja esittää myös monia kielihistoriallisia arvioita tutkimiansa infinitiivirakenteiden kehityksestä. Etsinnän tulokset voi tiivistää siihen sinänsä odotuksen mukaiseen, jo Saukkosen (1965) tarkastelemaan ilmiöön, että 1. infinitiivillä on taipumus esiintyä 3. infinitiivin illatiivia abstraktimmissa ympäristöissä.

Synkronisena tutkimuksena Herlinin artikkeli tarjoaa monia uusia ja mielenkiintoisia näkökulmia ehtimisverbien ja niiden komplementtien semantiikkaan, mutta kirjoituksessa esitetyt kielihistorialliset oletukset ovat kyseenalaisempia. Monin paikoin vaikuttaa siltä, että erilaisten esimerkkilauseiden analysointia ja ryhmittelyä on ohjannut vahva usko niin sanottua kieliopillistumisteoriaa hallitsevaan yksisuuntaisuusperiaatteeseen, ja pelkästään nykykieliseen aineistoon keskittyessäänkin (sivulta 111 alkaen) kirjoittaja näkee taajaan muun muassa merkitysten »abstraktistumista», »haalistumista», »vakiintumista» ja »etäätymistä». Yhtä kielimuotoa kuvaavan pääasiallisesti synkronisen aineiston asettelu konkreettinen–abstrakti-jatkumolle ei kuitenkaan itsessään luo diakronisia selityksiä, vaan tällaisen ilmiön historian tutkimus vaatisi kronologisesti säntillisen ja myös sukukielten tarjoaman vertailupohjan huomioivan otteen (tästä tarkemmin esim. Joseph 2004).

Herlin kiinnittää runsaasti huomiota tulosjainfinitiivien enemmän tai vähemmän läpinäkyvään direktionaaliseen alkuperään, mutta täysin vaille mainintaa jää se, että esimerkiksi *ehminen* ja *kerkeäminen* voivat kohdistua paitsi jonnekin myös jostakin pois, ja ainakin pohjoisimmissa murteissamme ehtimisverbit voivat saada myös erosijaisia infinitiivikomplementteja (esim. *jok olet keriny tutkimasta sie*, DMA, Rai-

si). Saamelaiskielissä vastaavanlaiset rakenteet ovat aivan jokapäiväisiä, myös *eh-tii-* ja *keretä-*verbien etymologisten vastineiden yhteydessä. Tällaiset tapaukset olisivat antaneet lisävalaistusta muun muassa tulosijaisten komplementtien aspektuaalisten tehtävien tarkasteluun: siinä missä 3. infinitiivin illatiivin voidaan nähdä kuvaavan inkoatiivisuutta (Herlin s. 117–119), sen erosijainen vastapooli voidaan nähdä eräänlaisen terminatiivisuuden ilmentimenä.

HELI PEKKARINEN pureutuu artikkelissaan neljään toisiaan muistuttavaan rakennetyyppiin, joissa infiniittiset muodot esiintyvät tiiviissä yhteydessä niitä edeltäviin adjektiivihin: kyse on passiivin preesensin partisiipin käytöstä ilmaustyypeissä *sika on paha*_{nom.} *nyljettävä*_{nom.}, *syltty on mukavaa*_{part.} *syötävää*_{part.} ja *kinkku on valmis*_{nom.} *tarjottavaksi*_{transl.} sekä 1. infinitiivistä rakenteessa *sika on helppo ruokkia*. Aineistolähteinä ovat olleet Muoto-opin arkiston koelmat ja sähköiset lehtikielen korpuukset. Näiden ilmaustyyppien aidon käytön objektiivinen tarkastelu paljastaa rakenteiden semantiikassa ja produktiivisuudessa selviä eroja: tyyppi *sika on paha nyljettävä* osoitautuu lähinnä lauseen subjektin tarkoitteen geneeristen, usein ongelmallisiksi (pahaksi, vaikeaksi, isotöiseksi jne.) koettujen ominaisuuksien ilmaisukeinoksi, kun taas harvinaisempi tyyppi *syltty on mukavaa syötävää* kertoo pikemminkin siitä, kuinka miellyttävää tai epämiellyttävää partisiipin ilmaiseman tekemisen on tapana olla. Ilmaustyyppin *kinkku on valmis tarjottavaksi* käyttö sen sijaan rajoittuu lähinnä valmiuden ilmaisemiseen. Partisiippirakenteita verrattomasti yleisempi infinitiivin käyttö tyyppissä *sika on helppo ruokkia* puolestaan kattaa paljolti saman alan kuin erilaiset partisiippirakenteet yhdessä; silmiinpistävää on kuitenkin se, että valtaosa tällaisista infinitiivirakenteista ilmaisee infinitiivimuotoisen verbin ilmoittaman tekemisen helpoutta.

Erityisesti infinitiivirakenteelle ominaisiksi piirteeksi Pekkarinen katsoo sen, että infinitiivimuotoinen verbi korostaa ilmaisemansa tekemisen prosessiluonnetta, kun taas partisiippiirakenteet korostavat etenkin lauseen subjektireferentin ominaisuuksia. Tällaisia havaintoja vasten olisi voinut olla aiheellista kiinnittää enemmän huomiota partisiippiirakenteissa tavattavien partisiippien verbaalisuuden asteisiin. Kirjoittaja kyllä panee merkille (s. 135, 145) *syötävä*-muodon osittaisen leksikaalistuneisuuden, mutta monet muutkin esitetyt partisiippiirakenteet ja niitä muistuttavat infinitiivirakenteet tuovat mieleen näiden patientti-keskeisten rakenteiden agenttikeskeiset vastineet ilmaustyypeissä *Aili on innokas keskustelija* ja *Aili on innokas keskustelemaan*. Passiivin partisiipin peilikuva ei siis tässä tapauksessa ole varsinainen aktiivin partisiippi (**Aili on innokas keskusteleva*) vaan muoto, jota suomessa — toisin kuin monissa läheisissäkin sukukielissä — käytetään vain substantiivisena tekijännimenä. Ainakin osaa Pekkarisen tarkastelemista passiivin partisiipeista voinee siis kuvailla nimityksellä *nomen patientis*.

Kotilaisen, Visapään, Herlinin ja Pekkarisen artikkelien pohjana ovat erilaiset tekstikorpukset, mutta heidän esittämänsä semanttiset tulkinnot vaikuttavat yleensä pohjautuvan tutkijoiden omiin intuitioihin, joihin on toisinaan vaikea yhtyä. Esimerkkinä voi mainita vaikkapa Herlinin (s. 122) käsitykset ehtimisverbien komplementtien kiellon poikkeavista vaikutusaloista: »*ei ehdi lukea* kieltää vain sen, että subjekti-referenti ehtisi suorittaa lukemisen loppuun, *ei ehdi lukemaan* taas ilmaisee, että lukeminen ei ehdi edes alkaa.» Tällaisesta muotoilusta ymmärtääkseni seuraa, että esimerkiksi lause *En ehdi lukemaan tätä kuin puoleenväliin* olisi mahdoton tai vähintään epänormaalialia kieltä; tuskin sentään? Seuraava askel edellä nähtyjen lähiraken-

teiden semantiikan tutkimisessa voisikin olla korpusaineistojen pohjalta tehtyjen päätelmien testaaminen ja täydentäminen kyselytestien avulla (vrt. Ylikoski 2005).

INFINIITTIRAKENTEIDEN DIAKRONIAA

Kirjan toisen kokonaisuuden muodostavat yläotsikon »Infiniitit muutosten polulla» saaneet neljä artikkelia, joista ensimmäisessä VESA KOIVISTO selvittelee suomen *mA*-aineksisen agenttipartisiipin historiaa. Hän kuvaa *mA*-aineksisen agenttipartisiipin ja sen kanssa homonyymisten johdosten ja infinitiivien monipuolista käyttöä kiitettävän perusteellisesti. Artikkelin varsinaisessa tehtävässä, suomen agenttipartisiipin kehityksen selvittämisessä, on kuitenkin nähdäkseni onnistuttu heikommin.

Koska *mA*-muodon käyttö varsinaisena agenttipartisiippina on ilmaantunut suomen kirjakieleen varsinaisesti vasta 1800-luvulla ja suomen lähisukukielistä sitä on Koiviston (s. 147) mukaan tavattu vain marginaalisesti karjalassa, hän katsoo agenttipartisiipin kehittyneen nykyisenlaiseksi partisiippi-ilmaukseksi lähinnä suomen (kirja)kielen erilliskehityksen aikoihin. Murteiden agenttipartisiippeja Koivisto luonnehtii harvinaisiksi, mutta kyseessä on sentään kaikissa päämurteissamme ja karjalassa tunnettu muoto, jolla on perinteisesti nähty suhteellisen selviä morfologis-syntaktis-semanttisia vastineita melkeinpä kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä. Etäsukukielten todistukselle Koivisto ei kuitenkaan anna kovinkaan suurta painoarvoa, pikemminkin päinvastoin. Melko erikoista on, että ajatuksia suomen agenttipartisiipin pitkästä menneisyydestä sopii vähätellä kertoen (s. 166), että mordvassa ei ole *m(V)*-loppuista partisiippiä, kun esimerkiksi saamessa, marissa, komissa ja udmurtissa — ja itse asiassa mordvassakin (ks. Bartens 1999: 151–152)

▷

— tällaisia joka tapauksessa on, jopa hämmästyttävän yhtenevässä ja produktiivisessa käytössä. Saamen osalta Koivisto yhtyy Lauri Hakulisen perustelemattomaan epäilykseen, että saamen vastaava rakenne voi olla syntynyt suomen vaikutuksesta. Tämä ajatus on aivan mahdollon, kun hyvin tiedetään, että kyseinen agenttipartisiippi rakenne tunnetaan aivan kaikkialla saamelaiskielissä (ks. Korhonen 1974: 29–31, 98–99), ja Koivisto itse pitää (s. 170) suomen vastavia rakenteita ilmeisen myöhäsyntyisinä: »Agenttipartisiipin muodostimeksi *-mA* on produktiivistettu varsin äskettäin, 1800-luvulla; tämä kehitys on kuitenkin tapahtunut muototyypin omien edellytysten pohjalta.» Jopa ajatus päinvastaisesta lainausuunnasta, siis saamesta suomeen, tuntuisi paljon uskottavammalta.

Oikeassa Koivisto on nähdäkseni siinä, että agenttipartisiipin nykykäytöllä »täytyy olettaa olleen melko valmis malli murteisissa tai kansanrunouden kielessä» (s. 170). Hänelle näyttää kuitenkin jääneen tuntemattomaksi Forsman Svenssonin (2003) samaa aihepiiriä käsittelevä tutkimus, josta käy ilmi, että jo Gananderin sanakirjassa on kymmenittäin aivan nykykielen agenttipartisiippiä muistuttavia, jo 1700-luvun itä- ja pohjoissuomalaiseen kansanrunouteen ja todennäköisesti myös kansankieleen kuuluneita *mA*-muotoja. Mitä suomen ja karjalan agenttipartisiipin levikkiin vielä tulee, jonkinlaisia merkkejä vastaavista rakenteista on löydettävissä jopa vepsästä: vuonna 1996 ilmestyneestä Luukkaan evankeliumin käännöksestä olen tavannut lauseen *Hengen vedaman hän tuli Jumalan pert'he* (Ve Luuk. 2:27); saman jakeen viimeaikaisissa suomennoksissa Simeonin kerrotaan tulleen pyhäkköön *Hengen vaikutuksesta* tai *Hengen johdatuksesta*.

TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ tarkastelee suomen 3. infinitiivin inessiivin historiaa. Tämän muodon erilaisten käyttötapojen

semanttinen analysoiminen on aiemmassa fennistiikassa ollut melkoisen hajanaista; tällä kertaa tutkimuksen lähtökohtana ovat käsitykset 3. infinitiivin inessiivistä määräpaikkaan sidotun tekemisen ilmaisukeinona. Varhaisimmassa kirjasuomessa tämäkin muoto on ollut verrattain harvinaisen, mutta nykykirjakielessä sen käyttö on varsin laajaa ja paljon monimuotoisempaa kuin vanhassa kirjakielessä ja vanhoissa kansanmurteissa. Kirjakielen, murteiden ja kansanrunouden infinitiivirakenteita vertailemalla kirjoittaja kuvaa, kuinka nykykielen 3. infinitiivin inessiivi on kehittynyt eräänlaiseksi progressiivisuuden ilmaisimeksi monien muiden kielten kieliopillistumistutkimuksista tuttuja latuja pitkin.

Vaikka 3. infinitiivin inessiivin yleisitämerensuomalainen alkuperä sekä etymologialtaan läheinen ja funktioiltaan hyvin samantapainen yleissaamelainen aktion essiivi viittaavat siihen, että kyse on tuhansia vuosia vanhasta infiniittisestä muodosta, kirjoittaja keskittyy melkein yksinomaisesti suomen kieleen. Näin fennistisesti orientoituneen tutkimuksen jokseenkin odotuksenmukainen lopputulema on, että »3. infinitiivin progressiivistumiskehitys on nuori ja laajentunut vasta nyky-suomen aikana» (s. 192). Muistutettakoon kuitenkin, että samaa muotoa käytetään laajalti myös erilaisissa progressiivisissa ja proksimatiivisissa funktioissa aina etelävepsää ja eteläviroa myöten, esimerkiksi *xoromad vanhat kajk, lajktemas* 'Huoneet [ovat] vanhat kaikki, luhistumassa' (NEV2:106); *Ninke se siindi / kui temmä ütziindä olli Palwust piddämän* (WT Luuk. 9:18), vrt. Agricolan *Ja se tapachtui coska hen yxinens oli rucolemas* (Agr. Luuk. 9:18). Se, että muodon esiintymät vanhassa kirjasuomessa ovat vähäisiä (Onikki-Rantajääskö s. 184–187), johtunee osaksi raamatun ynnä muiden kääntäjien uskollisuudesta lähtötekstejä kohtaan; tällä itämerensuomalaisella il-

mauksellahan ei ole kovinkaan selviä vastineita kielissä, joista ensimmäiset kirjakieliset tekstit käännettiin.

PENTTI LEINON artikkeli käsittelee aiemmissa tutkimuksissa niukkasanaisesti kuvailtua 1. infinitiivin pidemmän muodon ei-finaalista käyttöä sellaisissa lauseissa kuin *Hän horjui ja kompasteli kaatuakseen lopulta pitkin pituuttaan kadulle*. Leino selvittää tällaisia merkitykseltään temporaaliksi luonnehtimiaan infinitiivejä sekä synkronisesti että diakronisesti. Tutkimusaihe ja monet siitä tehdyt havainnot ovat uusia ja mielenkiintoisia: tällaiset ei-finaaliset »finaalirakenteet» ilmaantuvat kirjakieleen jo 1800-luvulla, ja ilmiön taustalla Leino näkee ennen kaikkea ruotsin *för att*-rakenteiden samankaltaisen käytön. Kiinnostavia ovat muun muassa havainnot siitä, kuinka infinitiivin finaalista merkitystä on tapana häivyttää erityisesti *vain*-adverbilla. Erityistä huomiota saa myös muun muassa fraasi *on tullut jäädäkseen*.

Varsinaisen finaalisuuden merkityksestä, finaalisuudesta, on Leinon (s. 199) mukaan »erotettavissa kolme yhteen kietoutunutta säiettä: temporaalisuus, kausaalisuus ja intentionaalisuus». Nämä säikeet kietoutuvat toisiinsa niin monin eri tavoin, että vähemmän finaalisten infinitiivirakenteiden lukuisista alatyypeistä tehtyjen huomioiden analyttinen lukeminen on väliin haastavaa: on olemassa muun muassa tapauksia, jolloin infinitiivin ja sen pääverbin »suhde ei ole finaalinen, ja myös sen kausaalisuus on hyvin heikkoa» (s. 201), joskus taas »tavoite on haalistunut ehdoksi» (s. 208) tai puhutaan »intentionaalisuuden ja ylipäättään kausaalisen suhteen häviämisestä» (s. 211). Samantyyppisiä finaalisuutensa menettäneitä rakenteita tunnetaan muistakin kielistä, ja suomenkin rakenteiden tarkasteluun olisi voinut ottaa valmiita työvälineitä esimerkiksi Stassenin (1985: 70–75) *konsektiiviksi* kutsuman katego-

rian määritelmästä: myös 1. infinitiivin pidemmän muodon »temporaalisessa» käytössä on kyse todellisista ja ajallisesti peräkkäisistä tapahtumista, joilla on kiinteä yhteys toisiinsa.

Koko kirjan yllättävin metodologinen irtiotto löytyy sivulta 220, jossa Leino kuvaa ilmauksen *tulee ~ tuli ~ on tullut ~ oli tullut jäädäkseen* sekä sen ruotsin-, englannin- ja saksankielisten vastineiden lukumäärät Internetin Google-hakukoneen paljastamina. Rakenne on esiintynyt joskus suomeksi 1 132, ruotsiksi 3 271, englanniksi 54 820 ja saksaksi 73 kertaa. Tätä havaintoa seuraa rohkeahko päätelmä: »Esiintymistäajuutta koskevien lukujen perusteella voi ounastella, että *on tullut jäädäkseen* on lainattu suomeen ruotsista ja ruotsiin taas englannista (saksassa ilmaus ei ole saanut jalansijaa).» Tällaisen menetelmän oikeutusta on mahdotonta ymmärtää, vaikka esimerkiksi suomen ja ruotsin ilmausten tempusjakaumat muistuttavatkin jonkin verran toisiaan. Ymmärtääkseni liki ainoa seikka, mitä tällaisten lukujen perusteella voi ounastella, on se, että Googleen on indeksoitu englanninkielisiä sivuja paljon enemmän kuin suomen-, ruotsin- ja saksankielisiä. Esimerkiksi sanajonot *after (a/the) rain* olivat 16.8.2005 Googlen mukaan 62 kertaa yleisempiä (779 800 osumaa) kuin *efter (ett) regn(et)* (12 492) ja 115 kertaa yleisempiä kuin *sateen jälkeen* (6 770), mutta tuskin nämäkään laskelmat kielikontaktista kertovat.

JAAKKO LEINON tutkimuskohteena ovat suomen murteiden passiiviset infinitiivimuodot. Nyky-yleiskielessäkin aivan tavallisen 2. infinitiivin inessiivin passiivimuodon (*tehtäessä*) lisäksi kieleen kuuluu passiivinen 3. infinitiivin instruktiivi (*tehtämän*) sekä eräissä murteissa ja niiden myötä myös varhemmassa kirjakielessä tavattava passiivin 1. infinitiivi (*tehtää*). Murteissa melko harvinaista, mutta laajalevik-

kistä passiivin 2. infinitiivin inessiiviä käsitellään lyhyehkösti, ja kirjoittajan päähuomion saavat kaksi harvinaisempaa infinitiiviä ja niiden keskinäiset suhteet. Näitä muotoja tutkittaessa on luonnollisesti kiinnitettävä huomiota myös niiden aktiivisiin vastineisiin, ja oman lisänsä infinitiivien tarkasteluun tuo se, että lounaismurteiden ja vanhan kirjasuomen aktiivin 3. infinitiivin instruktiivia ei yleensä voi erottaa samamuotoisesta 3. infinitiivin illatiivista.

Tätä vyyhteä Leino selvittelee melko onnistuneesti: 1. infinitiivin ja 3. infinitiivin instruktiivin passiivimuotojen esiintymien morfologian, syntaksin ja semantiikan sekä erityisesti muotojen murrelevikin vertailu vahvistavat jo Saukkosen (1965: 132–134) esittämiä arveluita siitä, että erityisesti lounaisessa Suomessa — Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Hämeessä — tavattava passiivin 3. infinitiivin instruktiivi on ollut esikuvana myöhäsyntyisemmälle passiivin 1. infinitiiville. Passiivin 1. infinitiivin ydinaluetta on Häme, jossa sen yleisin pääverbi onkin 3. infinitiivin instruktiivin käytännössä ainoa pääverbi *pitää* — toisin sanoen kyse on ollut analogiasta *pitää tekemän* : *pitää tehtämän* = *pitää tehdä* : X; X = *pitää tehtää*.

Leinon tutkimus herättää myös yhä avoimeksi jääviä kysymyksiä, sillä muun muassa sitä, milloin passiivin 1. infinitiivi on saanut alkunsa — tai miten tämä lähinnä pohjoishämäläiseltä näyttävä muoto on päätenyt myös Agricolan ja jopa Westhin koodeksin kieleen (Itkonen-Kaila 1997: 34–35) — ei kirjoituksessa pohdita. Arveluttavimpina lienee pidettävä passiivin 3. infinitiivin instruktiivin alkuperästä esitettyjä johtopäätöksiä. Vaikka tämän muodon levikki (s. 233, 248) kattaa suuren osan lounaisesta Suomesta, ja muiden itämerensuomalaisten kielten osalta tekijä viittaa (s. 234) vain Saukkosen (1965: 131–132) esittämiin harvalukuisiin viron esimerkkeihin,

hän päätyy esittämään (s. 255), että niin suomen *pitää tehtämän* kuin myös viron *peab tehtama* ovat »mitä ilmeisimmin käänöslaina ruotsin ilmaustyyppistä *måste göras*». Tulevan tutkimuksen tehtäviin kuuluu selvitä, kuinka tällaiset ruotsalaislainat voivat olla tuiki tavallisia — ja sekä muodon että merkityksen suhteen hämmästyttävän suomalaistyyppisiä — jopa ensimmäisessä etelävirolaisessa Uuden testamentin käänöksessä, esimerkiksi *Tedda peab Nazarenussess kutzutama* (WT Matt. 2:23); vrt. Agricolan *Henen pite Nazareus cutzutaman* (Agr. Matt. 2:23).

Leino päättää kirjoituksensa toteamalla, että *tehtää-* ja *tehtämän-*muotojen harvinaistuessakin passiivin infinitiivimuodot jatkavat elämäänsä suuresti yleistyneen passiivin 2. infinitiivin inessiivin muodossa. Tähän voi vielä lisätä, että joidenkin kielitajussa muoto on liukunut persoonallisen passiivin suuntaan: esimerkiksi lauseissa *Althin toisti kuitenkin, mitä epäilty jo pidätettäessään totesi* (Turun Sanomat 26.9.2003) ja *Esimerkiksi sotapetos olisi Suomen rikoslain 11 luvun 1 pykälän nojalla selkeä sodankäyntirikos, joka tehtäessään esim. erityisen julmalla ja raa’alla tavalla täyttäisi törkeän sodankäyntirikoksen tunnusmerkit* (Reserviläinen 3/2003) nähdään passiivisiin infinitiivimuotoihin liittyneenä possessiivisuffikseja, jotka näyttävät tällaisissa muodoissa viittaavan näiden tekojen patientteihin — pidätettyyn henkilöön ja tehtyyn sotapetokseen.

KIRJAKIELI JA 2. INFINITIIVI

Toista infinitiiviä tarkastellaan myös kirjan päätösosassa »Kirjakielen kehityslinjoja». Ilona Herlinin ja Lari Kotilaisen yhteinen tutkimus 2. infinitiivin inessiivistä ja HANNA POKELAN 2. infinitiivin instruktiivia käsittelevä kirjoitus ovat niin samantyyppisiä, että niitä on luontevaa tarkastella yhtenä ko-

konaisuutena. Pokelan päähuomion tosin saa Elias Lönnrotin asema kirjakielen kehittäjänä ja rohkeasti 2. infinitiiviä käyttävänä kirjoittajana, mutta samantapaisia huomioita esittävät myös Herlin ja Kotilainen (s. 274–278). Molemmissa artikkeleissa kiinnitetään huomiota myös nykykieleen, murteisiin ja vanhaan kirjakieleen.

Artikkeleissa kuvataan, kuinka 2. infinitiivin kirjakielinen käyttö on hiljalleen kasvanut ja monipuolistunut. Murteissa ja varhaisessa kirjakielessä kyseiset rakenteet ovat olleet harvafrekvenssisiä ja syntaksiltaan yksinkertaisia; todellisia »lauseenvastikkeita» niistä on tullut vasta kirjakielessä. Koska 2. infinitiivin inessiivin historiaa on tarkasteltu verrattain paljon jo aiemmin, sen kehityksestä on vaikea löytää mitään kerrassaan uutta. Pokelan tutkimusaihe onkin tässä suhteessa hedelmällisempi: esimerkiksi pipliasuomessa yleisellä pleonastisenoloisella ilmaustyyppillä *wastaten sanoi* nähdään olevan vanhassa kansanrunoudessa paralleeli *vastaten sanovi* (s. 315–316). Pokelan esittämä arvelu näiden rakenteiden historiallisesta yhteydestä tuskin kuitenkaan osuu oikeaan, sillä raamatunkäännösten *wastaten sanoi* -rakenteiden taustalla lienee yleensä klassisten kielten participium conjunctum -rakenne (ks. Itkonen-Kaila 1997: 25–28).

Kirjan päättää AKI ONTERMAAN mukaansatempaava artikkeli suomalaisen kielenhuollon suhteesta 2. infinitiivin instruktiiviin. Kirjoitus tuntuu olevan ikään kuin väärässä kirjassa: infinitiivien dynamiikan sijaan Ontermaa tarkastelee pikemminkin kielenhuollollisen argumentaation dynamiikkaa, tarkemmin sanoen sitä, kuinka monipuolisin tavoin menneiden vuosikymmenten kielenhuoltajat ovat eri aikoina asettuneet vastustamaan muun muassa sellaisia merkitykseltään vakiintuneita, enemmän tai vähemmän adpositionomaisia ilmauksia kuin *riippuen, johtuen, koskien*

tai *nähden*. Tarkastelun kohteena ei siis niinkään ole se, miten näitä infinitiivimuotoja käytetään, vaan se, millaisin argumentein niitä on yritetty torjua. Näiden argumenttien analysointi tarjoaa havainnollisen tapaustutkimuksen siitä, millaiset periaatteet ja ihanteet suomalaista kielenhuoltoa ovat ohjailleet.

Ontermään tutkimusaineistona ovat olleet kielioppaat ja muut 2. infinitiivin instruktiivia käsittelevät kirjoitukset, ja niistä esitetään runsaasti havainnollisia esimerkkejä. 1900-luvun alussa eräitä 2. infinitiivin instruktiivin käyttötapoja vastustettiin lähinnä aitosuomalaisuuden nimissä: esimerkiksi ilmausten *jstak riippuen* ja *jstak johtuen* takana väikkyvä *beroende på* sai ne näyttämään suomen kieleen sopimatonta. Svetisismien vastustamisen vähennyttä samanlaisia ilmauksia ryhdyttiin kitkemään puhekielisyyden ensiarvoisuuteen vedoten, ja 1900-luvun alkupuolella kielenhuoltajat myös alkoivat yhä eksplisiittisemmin edellyttää kieleltä selkeyttä ja loogisuutta, jonka näistä ilmauksista katsottiin puuttuvan. Vuosisadan puoliväliin tultaessa 2. infinitiivin instruktiivin ei-toivottuja käyttötapoja ryhdyttiin paheksumaan muodikkaiksi. Muoti-ilmausten vastustaminenkin on kirjoittajan mukaan saanut hiljalleen väistyä; aivan tämän päivän kielenhuoltoon ja sitä ohjaileviin periaatteisiin kirjoituksessa ei puututa.

Artikkelin harmillisin epäkohta johtuu kirjan toimitustyössä sattuneesta vahingosta: kirjan kaikille kirjoituksille yhteisestä lähdeluettelosta puuttuu suurin osa niistä lähteistä, joihin vain Ontermaa viittaa; artikkelin poikkeavasta aihepiiristä johtuen näitä puuttuvia lähteitä on suuri määrä. Myös artikkelin tekijältä tuntuu puuttuneen yksi varsin kiinnostavana pitämäni kielenhuollon alan lähdeos, Lauri Kettusen (1949) *Hyvää vapaata suomea*. Ontermaa ei nimittäin kerro, että kukaan kielenhuol-

taja olisi koskaan puhunut yhdenkään adpositioksi kangistuneen 2. infinitiivin instruktiivin käytön puolesta. Virallista kielenhuoltoa äänekkäästi vastustaneelta Kettuselta (mts. 232) tällainen helmi on kuitenkin löydettävissä: »*Siihen nähden, että . . .* Tällaista käyttöä kerran jyrkästi paheksuttiin (Hakulinen, Virittäjä 1929, s. 74), vieläpä muukalaisuutena ja epäloogillisena [– –], vaikka — se näkyy olleen moittijoille tuntematonta — *nähden* on tuttu Itä-Suomesta, jopa vepsän kielestä saakka.» (Vrt. Ontermää s. 336–337.) Kaikenlaista *nähden*-sanana käyttöä Kettunenkaan ei hyväksy, mutta olennaista on, että edes joku on asettunut — vieläpä tieteellisesti argumentoiden — suorasanaisesti vastustamaan virallisen kielenhuollon linjauksia myös 2. infinitiivin instruktiivien osalta.

LOPUKSI

Edellä olen luonut silmäyksen pieneen osaan nykyfennististä muoto- ja lauseopillista tutkimusta. Jos tarkastelemassani *Elävissä kieliopissa* esittäytyvää infiniittisten rakenteiden tutkimusta halutaan luonnehtia yhdellä sanalla, se voi mielestäni olla vaikkapa adjektiivi *likinäköinen*: lähelle katsottaessa nähdään varsin tarkasti, mutta kauemmas — suomen kielen menneisyyteen ja muihin kieliin — katsottaessa heikommin. Monia yllä esittämiäni kommentteja yhdistää halu muistuttaa siitä, että fennistisenkin tutkimuksen on mahdollista ja usein jopa välttämätöntä katsoa kirkkain silmin myös kauemmas, sekä sivuille että taakse. Kirjan kielihistoriallisimpia kirjoituksia sen sijaan tuntuu paikoin leimaavan suoranainen piittaamattomuus perinteistä historiallis-vertailevaa menetelmää ja jopa sen tähänastisia saavutuksia kohtaan. Eriytyisen kummalliseksi — toisaalta lohdulliseksi — tämän tekee se, että kirjan sivuilla törmää tavan takaa moniin teräviin havain-

toihin sekä tehtyjen havaintojen oivaltaviin ja luoviin selityksiin; kirjoittajien kyvyt vain näkyvät syystä tai toisesta valjastetun ensi sijassa kielen synkroniseen selittämiseen.

Uudet diakroniset lähestymistavat ovat luonnollisesti tervetulleita, eikä suomen kielen historiaa tarkastelevan tutkijan tarvitse välttämättä perehtyä muihin kieliin kovinkaan syvällisesti. Tätä ei kuitenkaan pidä ymmärtää niin, että tutkijalla on oikeus sivuilleen tuskin vilkkailematta julistaa tämän tai tuon muun muassa suomessa tavattavan kielenilmion »esiintyvän vain suomessa», »produktiivistetun varsin äskettäin», »laajentuneen vasta nykysuomen aikana» tai »olevan mitä ilmeisimmin käännöslainana ruotsista». Kirjassa kyllä toisinaan sivutaan muun muassa Kalevalan ja muun kansanrunouden vaikutusta suomen kielen kehitykseen, mutta edes tällöin ei yleensä kiinnitetä huomiota niihin kielimuotoihin, joita Kalevalan mailla todellisuudessa on puhuttu ja edelleen puhutaan. Edellä tarkoituksellisesti kaukaa vepsästä ja eteläviros-ta tarjoamani esimerkit auttanevat hahmottamaan, millaisia tutkimusnäköaloja suomenkin kielen historian tutkijoille olisi olemassa. On suorastaan vahingollista, jos tämä aiemmin itsestään selvä näkökulma uhkaa näin kaveta — edes karjalan palauttaminen fennistien näköpiiriin olisi erittäin toivottavaa.

Toinen monille *Elävän kieliopin* kirjoituksille yhteinen erikoisuus on niiden suhde vanhan kirjasuomen aiempaan tutkimukseen. Kirjan johdantoluvussa esitetään (s. 20), että kirjakielen muutokset ovat jääneet toistaiseksi melko tutkimattomiksi siitä syystä, että »työ vaatii niin mittavien aineistojen käyttöä, ettei siihen ole ollut käytännön mahdollisuuksia»; nyttemmin asiat ovat kuitenkin toisin: »Merkittävä parannus on se, että saatavilla on nyt aineistoja, joiden avulla näitä kehityskulkuja päästään yksi-

tyiskohtaisesti jäljittämään.» Tällä johdanon kirjoittajat viittannevat käytettävissä oleviin sähköisiin tutkimusaineistoihin, mutta asian muotoilusta ja tavasta, jolla kirjan muutkin kirjoittajat vanhaa kirjasuomea lähestyvät, voisi päätellä, ettei kirjasuomen kehityksen tutkiminen todellakaan ole aiemmin juuri ollut mahdollista. Esimerkiksi Martti Rapolan ja Osmo Ikolan tutkimuksista vaietaan täydelleen, ja jopa viimeisen parinkymmenen vuoden ajan laajasti ja perusteellisesti nimenomaan vanhan kirjasuomen infiniittisiä rakenteita tutkineen Pirkko Forsman Svenssonin tutkimuksiin viitataan kirjassa käsittämättömän harvoin.

Tarkastelemani artikkelikokoelma sisältää paljon uutta ja mielenkiintoista tietoa suomen infiniittisistä verbirakenteista. Olen joutunut nostamaan esille myös monia erilaisia suurpiirteisyyksiä ja suoranaisia asiavirheitä; harmillisinta on, että niitä voisi osoittaa kirjasta enemmänkin. Kansainvälisessä kielitieteellisessä kirjallisuudessa olemme tottuneet näkemään suomesta ja sen sukukielistä milloin minkäkinlaisia väitteitä, mutta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kaltaisen kustantajan julkaisemassa suomenkielisessä fennistiikassa nyt nähty ylimalkaisuus on odottamatonta.

Elävä kielioppi on moni-ilmeinen ja ajatuksia herättävä lukukokemus. ■

JUSSI YLIKOSKI

Sähköposti: jussi.ylikoski@oulu.fi

LÄHTEET

- Agr. = *Se Wsi Testamenti (1548)*. Näköispainos. Helsinki: WSOY 1948.
- BARTENS, RAIIJA 1999: *Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 232. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- DMA = Digitaalinen muoto-opin arkisto. Koostajat: Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen Muoto-opin arkisto ja tieteen tietotekniikan keskus CSC. Luettu 20.10.2005. Saanti: <https://hotpage.csc.fi/>.
- DUBROVINA, ZINAIDA 1972: *Infinitivy v finskom jazyke*. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta.
- FORSMAN SVENSSON, PIRKKO 2003: *Jumalan luoma, vaimon lyömä, hevon purema: Vanhan suomen moni-ilmeiset mA-johdokset Gananderin sanakirjan valossa*. – Pirkko Forsman Svensson, *Suomen kielen syntaksin kehitystä 1600-luvulta 1800-luvun alkupuolelle* s. 110–137. Helsingin yliopiston kielikeskuksen julkaisuja 5. Helsinki: Helsingin yliopiston kielikeskus.
- ITKONEN-KAILA, MARJA 1997: *Mikael Agricolan Uusi testamentti ja sen erikieliset lähtötekstit*. Suomi 184. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JOSEPH, BRIAN D. 2004: Rescuing traditional (historical) linguistics from grammaticalization theory. – Olga Fischer, Muriel Norde & Harry Perridon (toim.), *Up and down the cline — the nature of grammaticalization* s. 45–71. Amsterdam: John Benjamins.
- KETTUNEN, LAURI 1949: *Hyvää vapaata suomea. Ohjekirja suomen kielen käyttäjille*. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiö.
- KORHONEN, MIKKO 1974: *Die Konjugation im Lappischen. Morphologisch-historische Untersuchung. II. Die nominalen Formkategorien*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 155. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- NEDJALOV, IGOR V. 1998: Converbs in the languages of Europe. – Johan van der Auwera & Dónall P. Ó Baoill (toim.), *Adverbial constructions in the languages of Europe* s. 421–455. Empiri-

- cal approaches to language typology 20-3. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NEV2 = *Näytteitä etelävepsästä II*. Eripainos aikakauskirja »Suomen» V jakson 4. osasta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1925.
- NÄKVM = *Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista*. Keränneet E. N. Setälä ja J. H. Kala. Julkaissut ja suomentanut E. A. Tunkelo apunaan Reino Pelto. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 100. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1951.
- SAUKKONEN, PAULI 1965: *Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa I. Johdanto. Adverbaali infinitiivi*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 137. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- STASSEN, LEON 1985: *Comparison and universal grammar*. Oxford: Basil Blackwell.
- Ve Luuk. = *Evangelii Lukan mödhe*. Kodv-painduz. Stokgol'm: Biblijan kändmižen institut 1996.
- WT = *Meije Issanda JEsusse KRistusse Wasne Testament / Echh Jummal Pöhä Sönnä / Kumb Perräst ISSANDA JESUSSE KRISTUSSE Sündmist pöhist Ewangelistist nink Apostlist om ülleskirjotetu (1686)*. Näköispainos. Toimittaneet Urmas Sutrop, Mati Hint, Kristiina Ross & Toomas Väljataga. Eesti Keele Sihtasutus 2001.
- YLIKOSKI, JUSSI 2005: Puhekielen morfologisten ja semanttisten innovaatioiden tutkimusnäkyymiä — esimerkkinä suomen *tekeen-* ja *tekees-*tyyppiset verbimuodot. – <http://cc.oulu.fi/~jylikosk/puhekielen.pdf>. [Pohjautuu Språkets funktion 3 -symposiumissa (Åbo Akademi 25.–26.5.2004) pidettyyn samannimiseen esitelmään.]

EPÄSUORAA ETENEMISTÄ TUTKIMUS NYKYSUOMEN EPÄSUORAN REITIN VERBEISTÄ

Jari Sivonen *Mutkia matkassa. Nykysuomen epäsuoraa reittiä ilmeisvien verbien kognitiivista semantiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2005. 196 s. ISBN 951-746-679-X.

Liikeverbien semantiikkaa koskevassa viimeaikaisessa kognitiivisessa ja kielitypologisessa kielentutkimuksessa on kiinnitetty runsaasti huomiota siihen, millaisia seikkoja verbit voivat itse liikkeen lisäksi ilmaista. Tällaisia seikkoja ovat ainakin liikkeen tapa sekä liikkeen suhde implisiittiseen lokaatioon (lähtökohtaan tai määränpäähän). Esimerkiksi verbit *ontua* ja *hoippua* tai *kieriä* ja *vieriä* kuvaavat liikkumisen lisäksi liikkeen tapaa, verbit *saapua* ja *poistua* taas suhteuttavat liikkumisen tiet-

tyyn lokaatioon, liikkeen lähtökohtaan tai määränpäähän. Olennainen liikeverbien merkityspiirre on myös se liikeväylä eli reitti, jota pitkin liike etenee. Reittinä voi toimia autonomisesti olemassa oleva väylä (*Pekka vaelsi polkua pitkin*), tai reitti voi olla epäautonominen, tiettyssä tilanteessa esiintyvä ainutkertainen liikerata (*Pekka vaelsi metsässä*). Eri liikeverbit myös spesifioivat reittiä eri tavoin: jotkin verbit ovat tässä suhteessa hyvin skemaattisia (esim. *liikkua*), toiset taas spesifioivat reitin muo-